

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

Leto XXVIII. - Štev. 2

T R S T - 13. februarja 1976

150 lir

Za takojšnje priznanje rabe slovenskega jezika

Prav se nam zdi, tudi zaradi jasnosti, da se še enkrat vrnemo k vprašanju rabe slovenskega jezika v izvoljenih organih. Zadnje čase je namreč prišlo prav to vprašanje v ospredje naših prizadevanj in postaja, iz dneva v dan, preiskusni kamen politične dobre volje raznih koalicij in pri reševanju obstoječih političnih kriz v Trstu.

Zadnji dogodek, kateremu moramo dati kar največjo važnost, je bila razprava o tem v deželnem zboru Furlanije - Julijske krajine. Tu je namreč zahteva po spremembi pravilnika in torej priznanju pravice do uporabe slovenskega jezika, ki sta jo sprožili KPI in SS (Colli in Štoka), bil zavrnjena z večino glasov. Odklonilno stališče je utemeljil načelnih demokristjanske svetovalske skupine Sergio Coloni, katerega so podprli predstavniki MSI, PLI, PRI in PSDI. Taka večina centristov in desničarjev je torej preglasovala svetovalce KPI, PSI, SS in MF in potrdila mnenje demokristjanov, da dežela Furlanija-Julijska krajina "ni pristojna" za reševanje problemov Slovencev, v brk vsem podpisom na sporazumu iz Osima, ljubljanskim obljubam Comellija in celo v nasprotju z zloglasnim pismom predsedstva vlade tržaškemu županu, kjer bi sklicevanje na 3. člen statuta avtonomne dežele Furlanije-Julijske krajine dalo misliti, da je rimska vlada pozabila zapreti tudi to špranjo v ograji, za katero bi radi zaprli pravice Slovencev.

Seveda, to kar je spregledala rimska vlada (oziroma tržaški prefekt), ni prezrl Coloni, kateremu se je zelo mudilo zapreti tudi to okence in svečano proglasiti, v isti sapi kot misovec Morelli, da je edino rimski parlament pristojen odločati o pravici do uporabe slovenščine.

V Colonijevem stališču pa gre za veliko dvoumnost in zanko, ki je Slovenci ne smemo spregledati. Ko namreč Coloni lažno prisega na to, da je edino parlament pristojen, da odloča o tem vprašanju, hoče v resnici prikriti dejstvo, da krščanska demokracija računa pač na to, da parlament o tem vprašanju ne bo razpravljajal. Če bi namreč Coloniju šlo za to, da se naše vprašanje ugodno reši bi, brez dvoma, sprožil preko enega izmed demokristjanskih poslancev (morda Belcija, ki je po Zaccagniniju med najpomembnejši-

mi ljudmi v tej stranki) zakonski predlog in posredoval, da bi ga v kratkem odobrili. Krščanska demokracija ima relativno večino in ve, da bi tak njen predlog prodril hipoma, saj bi ga podprli drugi dve najmočnejši parlamentarni skupini, KPI in PSI. Toda Coloniju in njegovi stranki se o tem niti ne sanja. Igračkanje s pristojnostmi jim služi le kot "alibi", da jim ni treba na grob in žaljiv način reči tistega "ne", ki ga ponavljajo za zaprtimi vrati vsakokrat, ko se postavljajo vprašanja Slovencev.

Prav zato, da bi jih razkrinkali in pritisnili ob zid pa smo komunisti v

STOJAN SPETIČ

(Nadaljevanje na 2. strani)

Nova vlada

Po dolgotrajnih pogajanjih in kolebanjih je poslanec Aldo Moro, končno, sestavil novo vlado, v kateri sta poleg demokristjanov tudi dva "nestrankarska tehnika". V bistvu je ostalo vse pri starem, le da so mesta, ki so jih prej imeli socialdemokrati in republikanci, zasedli demokristjani, odnosno prej omenjena "tehnika, bivši notranji minister Gui pa se je, zaradi hrupa, ki je nastal v zvezi s škandalom škandala Lockheed - umaknil. Zaradi tega ni pričakovati bistvenih sprememb v politični usmeritvi, lahko pa bi rekli, da bo imela nova vlada prehodni značaj. Med pogovori o novi vladi je prišlo do ostrih preprirov. Predvsem v demokristjanskih vrstah. Znano je namreč, da se je bil hud boj za to, kdo naj postane minister, o tem pa, kakšna naj bo politična usmeritev nove vlade, se je v istih vrstah razmeroma malo govorilo. V prihodnjih dneh se bo nova vlada predstavila parlamentu, kjer bo prav gotovo tekla razgibana razprava.

Ob vsem tem pa se, zlasti v rimskih političnih krogih, razvija živahna razprava o škandalu, ki je nastal zaradi tako imenovane zadeve Lockheed. Značilno je, da se sedaj vsi tisti, ki naj bi bili vpleteni v škandal, izmikajo trdeč, da gre za škodljivo podtikanje.

Komunisti, socialisti in v zadnjem času tudi republikanci zahtevajo naj se zadeva razčisti.

(Nadaljevanje na 2. strani)

Protesti proti nasilju nad slovensko besedo

Številna prosvetna in športna društva, šolski sveti in druga organizacije odpošiljajo s svojih sej oz. občnih zborov in prireditev izjave in protestne resolucije zaradi prepovedi rabe slovenskega jezika v izvoljenih svetih.

Na osrednji Prešernovi proslavi, ki je bila v nedeljo 9. t. m. v Kulturnem domu v Trstu, je bila sprejeta naslednja izjava:

"Slovenski človek je določil, naj bo 8. februar praznični dan: posvetil ga je svojemu velikemu pesniku, lastni kulturi in slovenski narodni samobitnosti; posvetil ga je ideji svobode in človečanskih vrednot, ki so najvišji izraz kulture v družbeni stvarnosti.

Slovenska beseda je tako postala preko Prešernovega in Cankarjevega imena simbol našega naroda in njegove zavesti. Ne slučajno, saj je beseda temeljna vez med ljudmi in obenem izraz njihove identitete in življenjske volje. Biti prikrajšan za svojo besedo in za svoj jezik, pomeni biti prikrajšan za lastno zgodovino in za lastno prihodnost. To sta vedela Prešeren in Cankar, to vemo danes vsi, kot so vedeli tisti, ki so nas že večkrat hoteli izbrisati kot narod prav s tem, da so nam prepovedovali naš jezik.

V današnjih dneh italijanske oblasti spet zanikajo Slovence pravico do lastnega jezika v izvoljenih organih, v javnih upravah in na sodiščih! Slovenska beseda naj se torej stiska le med domače zidove, v javnosti naj jo uporabljajo le Slovenci med sabo. Uradne veljave naj torej nima - kljub uradnim in slovesnim sklicevanjem na italijansko ustavo, na listino Organizacije združenih narodov o človečanskih pravicah, na meddržavne dogovore in pogodbe, kljub nenehnim izjavam o demokratičnosti.

Tak omalovažujoč odnos do slovenskega jezika je odraz ozkosti in nerazumevanja do manjšinske narodne skupnosti in njenih problemov. V svojem bistvu je celo potrjevanje nasilja iz prejšnjih obdobj.

Slovenska prosvetna zveza in Slovenska prosveta zato s tega mesta, ob tej svečani priložnosti, protestirata obponovni krivici nad slovensko besedo, ki nam je simbol našega duha, enakopravnosti in svobode, simbol naše kulture. Protestirata v imenu vseh slovenskih ljudi, ki jim je beseda temeljna družbena vrednota, vez

(Nadaljevanje na 3. strani)

Odkritje spomenika sovjetskim borcem

V soboto, 14. t. m. ob 10. uri bo na vojaškem pokopališču v Trstu svečanost v spomin sovjetskih vojakov, ki so se borili skupaj s slovenskimi in italijanskimi partizani ter padli v boju za osvoboditev naših krajev. Svečanost se sicer vključuje v okviru vsakoletnih proslav ob dnevu sovjetske armade, vendar pa bo letos imela še poseben pomen, saj bo ob tej priliki odkrit nov nagrobni spomenik, za katerega so prispevali tržaški protifašisti.

Za takojšnje priznanje rabe slovenskega jezika

(Nadaljevanje s 1. strani)

zadnjem razgovoru z županom Spaccinijem pojasnili, da pozivamo krščansko demokracijo, naj to vprašanje reši; če tega noče rešiti z navadnim upravnim aktom v občinskem, pokrajinskem in deželnem svetu, naj si omisli zakon v parlamentu, toda ta zakon mora tudi odobriti in mu omogočiti takojšnjo veljavnost.

Pri tem pa gre za drugo stopnjo demokristjanskega izsiljevanja. Mislili so si namreč, da se bomo Slovenci samo izkašljali, ko nam bodo zavrmili naše zahteve in spremenili politiko, ko bi se vdali v usodo, da mora pač o naših vprašanih odločati parlament. Zakaj? Preprosto: zato, ker so prepričani, da bomo odslej nadaljevali z zahtevami, naj parlament odobri zakon o globalni zaščiti, kar pa je še zelo oddaljen in torej nenevaren (za demokristjane) cilj. Sploh bi se lahko krščanska demokracija vrnila h tehniki odlašanja in zavlačevanja, pri tem pa bi nas rada spet opijanila z izjavami o njeni pripravljenosti "preučiti" oblike naše globalne zaščite, zabeljene z omako iz Osima.

Tudi glede Osima si moramo naliti čistega vina. Komunisti podpiramo sporazum med Italijo in Jugoslavijo, ne strinjamo se pa z interpretacijo, ki jo skušajo dajati demokristjani, vsaj neuradno, toda praktično. Kaj skuša krščanska demokracija uveljaviti iz sporazuma? Predvsem

Boris Zihlerl

V sredo 11. t.m. je v Ljubljani nenedoma umrl znani slovenski revolucionar, predvojni komunist, tov. Boris Zihlerl. Pokojni se je rodil v Trstu leta 1910. Leta 1941 je diplomiral na pravni fakulteti v Ljubljani. Bil je član najvišjih političnih teles Jugoslavije in Slovenije, član centralnega komiteja ZKJ, član sveta federacije, podpredsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti, redni profesor ljubljanske univerze. Že mlad se je vključil v napredno gibanje in leta 1930 je postal član Komunistične partije Jugoslavije (ki je tedaj delovala v ilegali). Leta 1933 so ga zaprli in je štiri leta prebil v zloglasni jetnišnici v Sremski Mitrovici. Bil je med ustanovitelji Osvobodilne fronte, urednik njenega glasila Slovenskega poročevalca in glasil KPS Ljudska pravica in Delo. Po zmagi nad nacifašizmom je bil predstavnik KPJ pri CK KPSZ, kasneje pa je opravljal odgovorne službe v Beogradu in nato v Sloveniji.

Ko je izvedel za nenadno smrt tovariša Boris Zihlerla, ki bi bil moral v kratkem predavati v krožku Pinko Tomažič, je Miloš Kodrič, predsednik krožka poslal brzoglavno sožalje CK Zveze komunistov Slovenije.

Sožalno brzoglavko je poslal tudi sekretar deželne komisije KPI tov. Antonino Cuffaro.

gospodarske dele, medtem ko dopušča za manjšinsko zaščito "rok za razmišljanje", češ da je to nekaj novega, kar je pač treba podrobno preučiti. Manjšinska konferenca, dolgo desetletja boja Slovencev... vse naj bi bilo "predzgodovina", ki naj bi jo — za demokristjane — Osimo zbrisal.

Mi se s to interpretacijo ne strinjamo: sporazumi so celota, in kot celoto jih morata podpisnici uresničiti. In to ni vse. Pravilno je rečeno, v sporazumih, da je manjšinska zaščita stvar "notranjega prava in zakonodaje", kar pomeni da je formalna plat naše zaščite urejena po ustavi. Ustava pa trdi sledeče: republika štiti manjšine z ustreznimi normami (čl. 6), republika odstranjuje razloge neenakopravnosti (čl. 3), kaj pa je republika pove ustava na drugem mestu, ko svečano proglašča, da sestavljajo "republiko" osrednji organi (vlada, parlament), dežele, pokrajine in občine. Vsi smo torej republika in za vse velja ustava, tudi za krajevne organe, ki morajo "z ustreznimi normami" (v našem primeru z upravnimi sklepi, oziroma sklepom deželnega zbora) odstraniti oviro, ki je bila postavljena Slovencev, ki ne morejo enakopravno opravljati svojih funkcij v organih, kamor jih je ljudstvo postavilo,

Ta stališča smo komunisti zagovarjali vsa povojna leta. Spominjamo se, da so predstavniki KPI od vsega začetka, še v Bartolijevih časih, spregovorili slovensko v tržaškem občinskem svetu, v pokrajinskem svetu in, po oblikovanju dežele, tudi v deželnem svetu. To pravico si je vzela tudi naša prva povojna slovenska poslanka, tovarišica Marina Bernetič, ko je v poslanski zbornici spregovorila v slovenščini nekaj kratkih stavkov, preden so jo prekinili.

Zakaj nismo od vsega začetka uspeli? Brez dvoma zaradi politične klime, ki nam ni omogočala realnega uspeha.

Najprej reakcionarne centristične koalicije, nato pa levi center, ki je pri nas slonel na razdvojitvi Slovencev (večina v opoziciji, nekateri pa v večini), niso bili pripravljani na soočanje s tem problemom. V času levega centra je nastala tudi tako imenovana "filozofija" leve sredine, ki je omamila marsikatero slovenskega družbenopolitičnega delavca. Rečeno je bilo, da se naša vprašanja dajo rešiti samo v okviru koalicije leve sredine. Omislili so si, v levosredinski večini in njenih strankah, "plemenske konje", ki naj bi Slovencev omogočili preskok vseh postavljenih ovir. Tako se je zgodilo, da je predstavnik SS v občinskem svetu, Dolhar, svoj čas zavrnil izvajanja komunistov prav s sklicevanjem na to "logiko leve sredine", brez katere bi ne bilo mogoče reševanje naših vprašanj. Tedaj tudi javnost, zaradi razdvojenosti Slovencev, ni na enak način reagirala na kratenje naših pravic v okviru politike leve sredine, kar najbolje dokazuje dejstvo, kako malo odmeva je imel slovenski govor našega svetovalca Wilhelma na prvi seji (sedanjega) tržaškega občinskega sveta, v začetku leta 1973, in razprava o naši prvi resolu-

ciji, ki je predlagala imenovanje tolmača v občinski dvorani.

Ko se je politika leve sredine začela krhati in so njeni protagonisti spoznali, da je propadla, še posebej pa po 15. juniju, ko je vsem bilo jasno, da poti nazaj ni, so se tudi druge sile, ki so dotlej iskale rešitve v okviru leve sredine (in tako pristale tudi na neumnost "pisma v Rim") in dopuščale zavlačevanje, zbudile in začele novo kampanjo za rabo slovenskega jezika. Značilno je, da so se v tej fazi vsebinsko približale stališčem komunistov. Ustavljene so bile možnosti za enotnejši pritisk in za širšo odmevnost v javnem mnenju. V tej fazi se torej nahajamo. V fazi, ko je potreben enoten in množičen pritisk na "politične krivce", se pravi na krščansko demokratsko stranko. Zgrešili bi cilj, če bi se znašali nad Spaccinijem, obenem pa pozabljali, da dela po navodilih krščanske demokracije, kot bi bilo zgrešeno, če bi formalistično streljali na vlado (med drugim je tista vlada že odstopila) in pozabljali, da gre za demokristjansko vlado.

Ponavljamo. Pravica do rabe slovenskega jezika je stvar politične dobre volje, po kateri lahko spoznamo, če so stranke večine pripravljene na soočanje o veliko važnejših vprašanih zaščite Slovencev. Uporaba našega jezika je torej "ključ", ki naj odpre vrata drugim rešitvam.

Zapisali smo in ponavljamo: Krščanska demokracija mora odgovoriti Slovencev z "da" ali z jasnimi "ne", pri tem pa naj sprejme svoje odgovornosti tudi glede političnih zavezništev z desnico, kateri vrača na ta način v Trstu politični in manevrski prostor. Neumno je namreč govoričenje nekaterih demokristjanskih prvakov češ da si ne upajo sprejeti sklepa o slovenščini, ker bi izgubili svoje nacionalistične volilce. Če jim bodo s svojim početjem vračali manevrski prostor, bodo svoje glasove itak izgubili in verjetno še v večji meri. Nihče ni s popuščanjem premagal nasprotnika, to bi jih zgodovina lhako naučila.

Če pa bo pritisk zalegel, naj krščanska demokracija sprejme lastne odgovornosti in reši to vprašanje, pa čeprav po svoje. Ne gre nam ne za zasluge, niti za obliko: važno je le eno — "takoj"! Saj bo vsaka pobuda, ki bo šla v to smer imela tudi podporo komunistov in vseh naprednih sil.

NOVA VLADA

(Nadaljevanje s 1. strani)

Načelnik komunistične skupine v poslanski zbornici Natta je zahteval, naj se nemudoma sestane zunanje-politična komisija zbornice. Podčrtal je, da bi zunanji minister moral poročati komisiji ne le o zadevi Lockheed (podkupovanje pri nabavljanju ameriških letal), temveč tudi o zadevi finansiranja nekaterih italijanskih političnih strank iz skladov ameriške tajne službe - CIA. Ta služba je namreč namenila znatno denarno podporo nekaterim strankam za to, da bi "zaustavile napredovanje komunizma v Italiji". Seveda tudi pri tej zadevi se vsi izmikajo, trdeč, da ni res, da so prejeli denar od službe CIA.

Opomin Rižarne

V ponedeljek, 16. februarja 1976 se bo na porotnem sodišču v Trstu začel sodni proces proti dvema nekdanjima voditeljema zloglasne "Einsatzkommando Reinhard" v tržaški Rižarni, na katera pada odgovornost za smrt okrog 5.000 slovenskih, italijanskih, hrvatskih in židovskih protifašistov. Prvi obtoženec je A. Dietrich Allers, odvetnik, ki živi v Hamburgu, med zadnjo vojno pa je bil vodja zloglasne morilske skupine v Rižarni, drugi obtoženec je J. Oberhauser, ki je sedaj zaposlen kot natak in nekem lokalno v Münchenu, med vojno pa je bil poveljnik nacistične posadke v Rižarni.

Na zatožni klopi torej, žal, ne bodo sedeli vsi zločinci, ki so odgovorni za vse, kar se je dogajalo v Rižarni. Tudi omenjena obsojenca nista poklicana pred sodišče zaradi vseh zločinov, ki so jih nacifašisti zagrešili v Rižarni.

Mnogo, premnogo let je javnost čakala na ta sodni proces. Sodna oblast se je prepozno zganila. Po tridesetih letih je težje izslediti vse krivce in marsikateri izmed njih je medtem že umrl. Tudi vrsta živih prič se je medtem močno razredčila in z njimi je izginilo dosti dragocene dokumentacije.

Na drugi strani zapažamo, da namepravajo v sodni razpravi ubrali nekakšno upoštevanja **nedotakljivosti** zločincev, češ, da so izvajali **zakonite ukaze zakonitih oblasti**. To je razvidno tudi iz obtožnice javnega tožilstva. Iz tega izhaja, da bodo člani Einsatzkommando Reinhard sodili samo za "omicidio plurimo e pluriaggravato" t.j. za umor nekaj desetih otrok, žensk in starčkov, ne pa za nepopisno trpinčenje, ubijanje in sežiganje tisočev protifašističnih borcev.

Take izbire ni doslej ubralo nobeno sodišče, ne v Nemčiji, ne v Belgiji, ne v Franciji in niti v Italiji.

Pred številni zbor uglednih odvetnikov zasebnih strank - a prav tako pred vse protifašiste - se postavlja nujnost zahteve po sodbi in obsodbi vseh nacifašističnih zločincev, ki so zakrivali toliko zločinov. Ob tem sodnem procesu se mora združiti vsa demokratična javnost. Ne gre namreč za navaden sodni proces, temveč za proces, ki naj bo šola za mlada pokolenja. Postati mora opomin za to, da se podobni zločini nikoli več na ponovijo ter pomemben člen v boju za utrjevanje demokracije v državi, za prenovitev državnega ustroja, v katerega spada tudi sodstvo.

Resno in premišljeno dejanje in ena pridobitev

Videmska pokrajina je sklenila, da skliče konferenco, na kateri bodo obravnavali vprašanja etničnih manjšin, ki živijo na njenem ozemlju. O tem sklepu smo poročali v decembrski številki lista, v tej številki pa objavljamo uvodnik lista "Novi Matajur", ki ga je napisal prof. Pavel Petricig, pokrajinski svetovalec KPI v Vidmu.

Videmska pokrajina je prva ustanova republike, ki je sprejela, v dolgem zasedanju pokrajinskega sveta, torej na svečan način, princip o prisotnosti, vlogi in potrebo za zaščito slovenske etnično-jezikovne skupine v Furlaniji. To je važen, poglavitni, resen in premišljen akt, rezultat dolge konfrontacije političnih stališč izraženih s strani političnih sil, ki so zastopane v pokrajinskem svetu; rezultat obveze naprednih političnih skupin in množičnih organizacij Slovencev v naši pokrajini; rezultat razširjenih odnosov, ki so jih razvila kulturna društva in Zveza emigrantov s strankami ustavnega loka in oblastmi, odnosi, ki so že prišli do izraza s pozitivnimi priznanji programa za socialno in kulturno obnovo.

Iz tega vidika je skoraj soglasno glasovanje (vzdržala sta se samo svetovalca MSI) za študijsko konferenco videmske pokrajine o jezikovnih skupinah v Furlaniji važna sintetična točka, o kateri mora biti javno mnenje popolnoma obveščeno, več in bolje kot to, kar je do sedaj napravil tisk: zato, ker to glasovanje dela čast, pokrajini in vsem silam, ki so se obvezale, v popolnem spoštovanju svojih političnih obveznosti.

Moramo priznati, da so morale stranke večine (in tu mislimo predvsem na krščansko demokracijo) premostiti notranje težave, čeprav obstaja želja, da bi pridobili na izgubljenem času, moramo upoštevati prisotnost protislovij v PSDI ter težave in "nadloge", iz katerih se poskuša rešiti krščanska demokracija.

Večkrat smo izjavili in pisali z jasnimi črkami, da smo za program, ki naj bi omogočil celotni slovenski skupnosti v Furlaniji dosego pozitivnih ciljev na področju samozavesti ter v izražanju svoje etnične in kulturne osebnosti, v skladu s celotnim gospodarskim in socialnim razvojem naših dolin. Rekli smo in pisali, da smo za realizacijo skupnih ciljev, za splošen razvoj našega prebivalstva.

Kaže se torej potreba, da še enkrat pojasnimo med nami te koncepte, da se ne bo čutil nihče odrezan, kadar mu bo postavljeno vprašanje, kaj hočemo doseči.

V tem smislu poziva glasovanje videmskega pokrajinskega sveta kulturna društva, politične sile in lokalne uprave k novim obveznostim. To glasovanje predstavlja začetek, ki je karakteriziran z višjim nivojem enotnosti.

Tudi politične stranke se nahajajo pred novimi nalogami. Tajništva in pokrajinska vodstva morajo znati izkoristiti priliko za pojasnitev novega odnosa s prebivalstvom, (ki predstavlja predlog in debato), da bi privolitev, tudi - in zakaj ne? - kritična, slonela na zaupanju, bolj kot na oblasti, da bi postala aktivna in premagala v konfrontaciji stoletno mistifikacijo problema beneških Slovencev.

Kolikor več bo sil v stanju, da bodo sodelovale in zavestno izražale svoje smotre ter jih kritično predlagale, na vseh nivojih, toliko bolj bo gotov razvoj od formalnega glasovanja Province in od sedanjega raziskovalnega trenutka (katerega sedež bo konferenca), do konkretnih ukrepov za zaščito beneških Slovencev.

PAVEL PETRICIG

PROTESTI PROTI NASILJU

(Nadaljevanje s 1. strani)

s preteklostjo, potrjevanje lastne eksistence in porok prihodnosti".

Zavodski svet znanstvenega liceja in zavodski svet klasičnega liceja "France Prešeren" v Trstu sta poslala predsedniku deželnega sveta in predsedniku deželnega odbora naslednjo resolucijo:

"Zavodska sveta znanstvenega in klasičnega liceja "France Prešeren", zbrana dne 4. februarja 1976 na redni seji, sta z obžalovanjem sprejela vest, da je bilo na seji deželnega sveta, dne 3. februarja 1976, odloženo z dnevnega reda vprašanje o uveljavitvi rabe slovensščine z motivacijo, da dežela ni pristojna za obravnavo vprašanja o rabi slovensščine v izvoljenih organih.

Predlog Slovenske Skupnosti in KPI je velikega pomena za ves slovenski življenj v Italiji. Postopanje večine deželnega sveta je v tem primeru vredno vsega obsojarja.

Pozivamo vso slovensko javnost, da ne odstopi od te osnovne pravice in zahteve ter da nadaljuje z akcijami, da si končno priborimo pravico, da se lahko v vseh izvoljenih organih poslužujemo svojega materinega jezika".

Dijaki Trgovskega tehničnega zavoda "Žiga Zois" so na svojem zborovanju 12. t.m. sprejeli javni protest proti prepovedi rabe slovenskega jezika v izvoljenih svetih. V svojem protestu pravijo:

"Ugotoviti moramo, da se nam 30 let od osvoboditve še vedno v praksi odreka pravica rabe našega materinskega jezika v izvoljenih organih, in to tudi po podpisu pogodbe v Osimu, ki bi morala zagotoviti naši narodnosti skupnosti vse pravice.

NOVE KNJIGE

Založništvo tržaškega tiska nam je poslalo v recenzijo naslednje knjige:

Jadranski koledar 1976, ki ga je uredil Jože Koren,

Moje in vaše zgodbe iz let 1931-1945, napisal Josip Kravos; Beg pod Daglo, proza, napisal Boris Pangerc; Zakleta dežela, pesniška zbirka, napisal Marij Čuk.

**BERITE
PODPIRAJTE DELO
PORAVNAJTE NAROČNINO**

Prizor iz Predanove ljudske igre "Beneška ojcet"

Še en korak naprej: ustanovitev društva «Beneško gledališče»

Zapisali smo že, da se Benečija prebujala. To je potrdil tudi letošnji "dan emigranta" v Čedadu, potrjuje pa tudi angažiranost domačinov tako na družbeno-političnem kot na prosvetnem področju. Domačini se čedalje bolj osveščajo, ponosni so na svoja davna izročila, ki jih stoletno zatiranje, šovinizem in fašizem niso zamorili. Kulturni krožki, pevske in godbene skupine, ki jih še pred nedavnim v Benečiji ni bilo, so danes otipljiva stvarnost. Delavske politične stranke in sindikati imajo danes v Benečiji, lahko rečemo, pomembne postojanke.

Značilne so bile letošnje prireditve v okviru "dneva emigranta" ko se izseljenci, ki delajo daleč od rodnega kraja, vrnejo za nekaj dni domov. Osrednjo prireditev, ki je bila v gledališču Ristori v Čedadu dne 6. januarja, so naši Benečani pripravili in izvajali sami. Na tej prireditvi so nastopili beneški pevci in godbeniki in naposled tudi odrski igralci-amaterji, ki so izvajali ljudsko igro "Beneška ojcet", ki jo je v domačem narečju napisal Izidor Predan. Delo, kot je že iz naslova razvidno, slika resnično življenje v vaseh Slovenske Benečije, kakršno je bilo pred več desetletji. Prikazuje svatbo in razne običaje. Iz celotnega dela preveva sproščen duh, prežet z zdravim humorjem. Iznajdljivost režiserja Adrijana Rustje, člana Slovenskega gledališča iz Trsta, je to delo posrečeno obogatila in opestrila.

Izidor Predan nam je v zvezi z ustanavljanjem amaterske igralske skupine in nastajanjem ljudske igre "Beneška ojcet" povedal naslednje:

— Že pred več leti smo razmišljali o ustanovitvi amaterske dramske skupine, ki naj bi igrala predvsem dela v domačem narečju. Dve leti sta minili od tedaj, ko sem napravil seznam tistih, ki naj bi igrali.

Ustanavljanje dramske skupine v Benečiji ni tako enostavno, kakor bi utegnili kdo misliti. Vedeti je namreč treba, da je mladih ljudi prav malo doma in tisti, ki

niso odšli v tujino, so v glavnem zaposleni v Furlaniji.

Vselej sem se zavedal pomena, ki ga ima za naše ljudi domače dramsko delo v izvedbi domačih igralcev. Želel sem, da se dvigneta zavest in ponos naših ljudi. Menil sem, da bi k temu utegnili prispevati tudi dramska skupina. In sedaj, po uspehu, ki smo ga dosegli, sem zadovoljen. O tem delu, o naši dramski skupini se mnogo govori. Ni nam žal truda in žrtev.

Besedilo "Beneške ojceti" sem napisal že pred štirimi leti. Žal se je prvi zapis izgubil. Ko smo se zbrali na prvem sestanku z mladinci, so mi dali "ultimat". Dejali so mi: "Iztakni zapis ali pa napiši novega". Čas me je neusmiljeno stiskal in dela je bilo mnogo. Vmes je tudi kongres

emigrantov v Belgiji. Med vožnjo iz Belgije sem mnogo razmišljal o tem, kaj naj naredim. In prišel sem do sklepa, da napišem zgodbo. Naslov je prišel sam od sebe. Snov je vzeta iz živlega, iz tega, kar se je nekoč dogajalo v naših vaseh. Ker sem o nekdanjih običajih slišal mnogo govoriti, saj o njih radi govorijo predvsem starejši ljudje, sem delo napisal v dveh dneh. Seveda je bilo treba krepko delati in nato še marsikaj dopolniti. S tem odrskim delom sem želel pokazati predvsem to, da so naše vasi vselej odklanjale, kar je tuje, kar je prihajalo iz mesta.

Ko je bilo delo končano, sem ga izročil režiserju. Sprejel ga je z razumevanjem in začeli smo se učiti. V poldrugem mesecu je bila igra gotova za uprizoritev.

Naši igralci so pokazali največjo dobro voljo. Učili so se z veliko vnemo. Kakšna je bila ta vnema, nam potrjuje tudi dejstvo, da so nekateri, ki so zaposleni v Furlaniji, prevozili po 72 km zato, da so se udeležili vaj.

In za zaključek naj rečem še to: škoda bi bilo, če bi se ustavili pri prvem uspehu, pa četudi je bil letošnji "dan emigranta" v Čedadu nad vse uspešen.

V sproščenem pogovoru je Izidor Predan še dejal, da bo beneška dramska skupina vesela vsakega morebitnega povabila na gostovanja tudi v kraje izven Benečije, mi pa dodajamo: lepo bi bilo, če bi prosvetna društva na Tržaškem ali Goriškem to skupino povabila v goste.

— Ne bodo se ustavili pri prvem uspehu, kajti medtem so naredili odločen korak naprej. Dne 24. januarja t.l. so uradno ustanovili društvo "Beneško gledališče", v katerem so zastopana razna kulturna društva, vodili pa ga bodo ugledni javni delavci.

Sedež gledališča je v Čedadu (via IX Agosto, 8 - telef. 71-386).

"Beneškemu gledališču" čestitamo in mu želimo mnogo uspehov.

M.K.

Pozitiven obračun dela krožkov «Tomažič» in «Che Guevara»

Dejavnost krožka za družbene in politične vede "Pinko Tomažič" v Trstu je bila tudi v minulem letu pestra in razgibana, kar je razvidno tudi iz seznama predavanj, ki ga objavljamo:

5.II.1975 - Večer solidarnosti s koroškimi Slovenci. O njihovem boju za narodne pravice je govoril Mirko Messner, koroški javni delavec in publicist. Ob zaključku večera je pevski zbor Vesna iz Križa zapel nekaj pesmi.

13.II.1975 - V sodelovanju s Slovenskim amaterskim gledališčem je bila uprizorjena Brechtova igra "Izjema in pravilo" z diskusijo o avtorju in njegovem delu.

15.III.1975 - Proslava v počastitev 30-letnice osvoboditve. Nastopil je TPPZ pod vodstvom Oskarja Kjudra. Govorila sta Miloš Kodrič in sen. Paolo Sema.

10.IV.1975 - Večer z naslovom: "14. kongres KPI in manjšinska vprašanja". Govorili so tovariši: Marija Bernetič, Boris Iskra, Sergij Slavec, Stojan Spetič in Albin Škerk.

12.V.1975 - Tovariši z Opčin so v okviru krožka priredili večer o "zgodovinskem kompromisu". Govorila sta Boris Iskra in Igor Tuta.

15.X.1975 - Sindikalist Oskar Vatovac je govoril o gospodarskem stanju pri nas in o delavskih bojih. Sledila je živahna razprava.

15.X.1975 - O Baskih in njihovem boju za svobodo je govoril prof. Samo Pahor. Razstavljeni so bili primerki baskovskega legalnega in ilegalnega tiska.

29.X.1975 - Novinar Vojimir Tavčar je govoril o povezavi med fašizmom in današnjim kriminalom v Italiji →

3.XII.1975 - Deželni tajnik KPI v Gornjem Poadižju Anselmo Gouthier je govoril na temo: "Komunisti in narodnostno vprašanje na Južnem Tirolskem."

18.XII.1975 - Zadnji večer v letu je bil posvečen temi: "Beneška Slovenija danes". Govorila sta prof. Pavel Petricig, pokrajinski svetovalec KPI v Vidmu in Dino del Medico, tajnik Zveze beneških izseljencev.

Tudi dejavnost italijanskega krožka za politične in družbene vede "Che Guevara" v Trstu je bila v minulem letu zelo plodna.

V januarju 1975 je imela tri predavanja: o Grčiji, o psihiatriji in debatni večer o Vidalijevi knjigi "Dnevnik 20. kongres KP SZ. Februarja sta bili dve predavanji in sicer eno o strankah, sindikatih in razrednemu boju in eno o sodstvu. V aprilu so bila tri predavanja: eno o šolski reformi, eno o gospodarskem položaju in sindikalni enotnosti ter eno o kitajski stvarnosti. Maja je bil večer posvečen razpravi o knjigah "Battaglione Alma Vivoda" in "La lotta antifascista nel basso Friuli e nell'Isontino".

Septembra je bilo predavanje o šolski reformi in zaposlovanju mladine, oktobra so bila tri predavanja, prvo o boju za demokratizacijo oboroženih sil, drugo o položaju na Portugalskem, tretje pa je imelo naslov "Italo Svevo europeo". Tudi v novembru so bila tri predavanja, eno o sindikalnih bojih v Italiji, drugo o Čilu, tretje pa preventivnem zdravljenju rakastih obolenj. Izredno razvejama je bila dejavnost v decembru: 5 predavanj, eno o narodnostnih problemih na Južnem Tirolskem (to predavanje je bilo v sodelovanju s krožkom "Pinko tomažič"), eno o perujski republiki (združeno s sporedom južnoameriških pesmi), tretje o Gramsciju in literaturi, četrto o vlogi, ki so jo imele ženske v protifašističnem odporu, zadnji "večer" pa je bil posvečen Španiji.

Predavanje v krožku "Pinko Tomažič"

V četrtek, 26. februarja 1976 ob 20. uri bo v mali dvorani Kulturnega doma v Trstu predavala dr. Breda Pogorelčeva, docentka na filozofski fakulteti univerze v Ljubljani in predsednica republiškega odbora Slavističnega društva Slovenije. Govorila bo o jeziku kot družbenem dejstvu, njegovi odvisnosti od družbe in vplivu na družbo.

ČESTITKE

Krožek za družbene in politične vede Pinko Tomažič v Trstu čestita tov. Živi Grudnovi ob prejemu Prešernove nagrade za študente.

Čestitamo tudi slikarju Avgustu Černigoju, ki je prejel Prešernovo nagrado za življenjsko delo, in režiserju Jožetu Babiču, ki je prejel nagrado iz Prešernovega sklada. Čestitkam se pridružuje tudi uredništvo Dela.

Pretrsljivo pričevanje

«Želela sem si nagle smrti»

Čilska gledališča igralka Coca Rudolphi je po hudem mučenju in ječi pred nedavnim prispela v Anglijo. Čeprav na prvi pogled ni videti slaba in se rada šali, nosi na sebi sledove mučenja.

Coca Rudolphi je izgubila zaposlitev na dan državnega udara v Čilu. Tistega dne so namreč prenehala delati vsa čilska gledališča. Vendar je ostala v domovini, čeprav so njeni kolegi odšli v tujino.

Casopis "Observer" je objavil zapis o pogovoru s Coco Rudolphi:

"Na vsakem koraku so zapirali moje rojake, vendar sem menila, da mene ne bodo zaprli, saj sem povsem nepomembna". Toda tako kot toliko, nešteto drugih, se je tudi Coca Rudolphi znašla v ječi in pretrpela je strahovito mučenje. Začelo se je 20. novembra 1973.

"Okrog enajste zvečer sem sedela doma ob knjigi, ko sem zaslišala glasno trkanje na vrata. Ko sem odprla, je kakšnih petnajst mož z naperjenimi samokresi stopilo v moje stanovanje. Ukazali so mi, naj se takoj oblečem v kaj toplega, ker moram iti z njimi. Dejali so, da mi bodo zastavili nekaj vprašanj. Odpeljali so me tiho in pred blokom so me potisnili v oklopno vozilo. Niso mi dovolili, da bi telefonirala bratu.

Slutila sem, kaj me čaka - mogoče me bodo mučili ali ubili. Sicer pa, tako sem menila, ne bom prva. Nisem se bala, le usta in grlo sem imela popolnoma suha.

Odpeljali so me v vojašnico neke stotnije, ki so jo uporabljali za zapor. Tja smo prispeli okoli polnoči. Šest mož me je odpeljalo v veliko sobo in zahtevalo, naj prepoznam neke ljudi na fotografijah. Ker jih zares nisem poznala so mi zavezali oči in ukazali hoditi po sobi. Pri tem so mi podstavljali stole, da sem padala čeznje in se pri tem potolkla.

Poskušalji so mi ubiti zaupanje vase, da bi mi upadel pogum, češ da zame ni rešitve. Mnogo ljudi so na tak način zlomili. Moram priznati, da je tudi moj pogum tedaj prestajal hudo preiskušnjo. Bala sem se, da bi bodo zastavljali vprašanja o znancih, a zavedala sem se, da moram molčati. Sedaj je konec, sem pomislila. Upala sem, da bom kmalu umrla. Pričakovala sem, da me bodo med mučenjem ubili, toda vseeno sem čutila neverjeten notranji mir.

Še vedno zavezanih oči so me odpeljali v drugo sobo in mi ukazali, naj se slečem. Čutila sem jih prav ob sebi, čutila njihov vonj in znoj. Ukazali so mi, naj ležem vznak na mizo. Pristopilo je nekaj mož in mi razklenilo noge. Eden med njimi je opazil mojo mirnost in se zarežal rekoč: 'Ce mislite, da vas bomo posilili, se motite'. Trdno so mi zvezali noge in roke ter mi pričeli zastavljati vprašanja. Takoj sem začutila, da ne morem misliti dovolj hitro, da bi pravilno odgovarjala.

Začeli so mi spuščati električni tok skozi vagino. Začutila sem, kako poskakuje vse moje telo. Zaslišala sem lastne krike, strahovit ropot, ker so bila moja

usta in jezik nabita z elektriko. Občutila sem, kot da mi bo zdaj telo razneslo in čakala sem le na trenutek. Želela sem si nagle smrti. Toda moja glava je bila neverjetno daleč od telesa. Tedaj so mi spustili električni tok po vsem telesu, tudi v glavo, in spreminjali smer toka. Tisti trenutek sem želela, da bi moji starši zvedeli, kaj se dogaja z menoj, kajti če bi me ubili z električnim tokom, ne bi bilo na mojem telesu nobenih znakov mučenja..."

Mučili so jo pet ur in pri tem se je trikrat onesvestila. Ko se je prebujala zadnjič, je čutila, da ji masirajo roke in stiskajo prsni koš. "Mislim, da sem prenehala dihati, pa so se zbalji". Nato so jo odpeljali in poniževali pred vojaki, da ne bi mogla zaspati. "Izpod preveze na obeh sem videla le njihove škornje. Vsi so stali pred menoj. Noge sem imela vse krvava..."

Coca Rudolphi so imeli v vojašnici en teden, nato pa so odpeljali v "Casa correccional" in jo za 40 dni osamili v podzemni celici, kamor ni prišel niti žarek svetlobe. Potem so jo premostili v celico, kjer je bilo že okrog sto političnih zapornic (vojaška hunta jim pravi prestopnice, z njimi pa ravna kot s kriminalci). "Leto dni sem čakala na sojenje. Končno so me obtožili, da sem nosila orožje. Zasmejala sem se: "Orožje sem videla ob sebi samo tkrat, ko so me aretirali".

Spoznana je bila za nedolžno, vendar vse takšne premestijo v koncentracijska taborišča. "Tu je bilo kot v hitlerjevskih koncentracijskih taboriščih. Nekatero ženske zaradi mučenja sploh niso mogle hoditi..."

Končno so Coco izpustili. Dolgo je omahovala ali naj zapusti domovino ali ne. Odpotovala je lahko šele novembra 1975.

Primer Coche Rudolphi je vključen v mednarodno amnestijo, ki proučuje primere okrog 270 čilenskih jetnikov, toda težava je v tem, da je večina primerov "neznanih", ker so ljudje kratko malo izginili, oblasti pa trdijo, da ne vedo zanje. Samo v Santiagu je okrog 2.700 taških izginotij.

Kongres združenja Italija - ZSSR

V nedeljo, 15. februarja bo v Trstu - v dvorani "Di Vittorio" v ulici S. Apollinare 1 - izredni kongres tržaške sekcije združenja Italija - ZSSR. Na dnevnem redu bo razprava o poročilu: "Za čedalje večji razvoj izmenjave med našim mestom in deželo ter Sovjetsko zvezo". Izvolili bodo tudi novo pokrajinsko vodstvo združenja. Kongresa se bodo udeležili številni predstavniki političnega, kulturnega in gospodarskega življenja. Ob tej priložnosti bo združenje proslavilo 30-letnico svojega delovanja.

Kongres se bo začel ob 10. uri.

Marcelino Camacho:

«Delal bom naprej tako, kot sem delal vse življenje»

Nemška revija "Der Spiegel" je objavila pogovor z Marcelinom Camachom, ustanoviteljem "delavskih komisij", ki delujejo v Španiji. Marcelino Camacho je preživel 13 let v frankističnih zaporih. Po Francovi smrti so ga izpustili na svobodo a že po nekaj dneh ponovno zaprli.

Vsebina pogovora, ki ga je objavila omenjena revija, se glasi:

VPRAŠANJE — V zaporih ste preživeli trinajst let. Kakšne izkušnje ste si medtem pridobili?

ODGOVOR — V dobi elektronek živijo ljudje v zaporih še vedno tako kot pred petsto leti. Življenjske razmere so nečloveške.

V. — Kako so ravnali z vami?

O. — Pretepanja zapornikov, vsaj političnih, sicer ni več, vendar pa še obstajajo tako imenovane kazenske celice, ki so prave mučilnice. Te celice merijo 1,40 x 2,40 m., žimmico čez dan odnesejo. 40 dni kazenskega bivanja v teh celicah pa ni nič nenavadnega.

V. — Pregovor pravi, da kdor pride v zapor kot žepar, se vrne iz njega kot bančni ropar. Ali to pomeni preneseno na področje politike: kdor pride v zapor zaradi ilegalnih sestankov, se vrne iz njega kot revolucionar?

O. — O tem ni nikakršnega dvoma: kdor pride v zapor, ker je na primer delil letake, pride iz njega bolje izšolan in okrepljen.

V. — Je zapor Carabanchel univerza za revolucionarje?

O. — Seveda vsi študiramo. Delavci vendar nismo imeli možnosti, da bi šli na univerzo. Carabanchel je univerza za delavce.

V. — In Marcelino Camacho je bil eden izmed profesorjev?

O. — No, posredoval sem svoje dolgotrajne izkušnje, naučil pa sem se tudi veliko novega.

V. — Ali vaša pomilostitev pomeni, da se je režim spremenil?

O. — Ne. Že svojčas, ko so me izpustili in zapora, me je neki nemški časnikar vprašal, ali mogoče ne pretiravam, ko pravim, da je Francov režim fašističen. Takrat sem mu rekel, da me bo morda čez 15 dni zopet videl za zapahi. Tako je tudi bilo. Prav nikakršnega jamstva ni, da se ne bom v kratkem zopet znašel v Carabanchelu.

V. — Kaj boste storili, če vam ta nevarnost še vedno preti?

O. — Popolnoma jasno je, da bomo delovali naprej, kajti svoboda nam je potrebna iz deveh razlogov. Prvič, ker smo človeška bitka in drugič, ker smo delavci in se moramo braniti. Nimamo svobodnih sindikatov, zato bom delal naprej tako, kot sem delal vse življenje.

V. — Ali se s Francovo smrtjo ni prav nič spremenilo?

O. — Ne. Država preživlja hudo krizo, inflacijo, brezposelnost, naraščanje socialnih problemov, zamrzitev plač. Vse to sili delavce na barikade in povzroča nemire na univerzah. Te težave so sicer obstajale že prej, po Francovi smrti pa so se še bolj zaostrole.

V. — Ali ne verjamete v liberalni razvoj pod novim državnim voditeljem?

O. — Menimo, da je bila sprememba v državnem vodstvu enkratna priložnost, da naredimo konec z dvema Španijama ali vsaj prvi korak v tej smeri. Mislimo pa, da je bil že sam začetek negativen.

V. — Zakaj?

O. — Ker je krizo, o kateri sem govoril, mogoče premostiti samo v svobodi. Španija še vedno ne more odločiti o svoji usodi. Zato ne moremo prevzeti bremena te krize, če nimamo zagotovila, da potem, ko se bomo žrtvovali in bomo gospodarstvo postavili na noge, ne bodo pospravili vse žetve in da se bomo spet znašli v zaporu. Zato zahtevamo ljudsko glasovanje, da bi videli, kakšno državo si ljudstvo želi.

V. — In če bi se pri tem pokazalo, da hočejo Španci kralja?

O. — Če bi se večina ljudstva odločila za monarhijo, bi mi spoštovali monarhijo in bi sodelovali pri demokratični igri. Vsekakor bi poskušali po demokratični poti uveljaviti svoje predstave.

V. — Kaj se mora zgoditi, preden bi bile svobodne volitve?

O. — Najprej morajo zaživeti politične stranke in uresničiti se mora sindikalna svoboda, skratka to, kar v Evropi razumejo pod človeškimi pravicami. In potem mora seveda izginiti vse tisto, kar imenujemo "duh 18. julija" (tj. začetek desničarskega upora proti republiki leta 1936), predvsem pa Francov "movimiento" in državni sindikati, ki so za nas negacija svobode.

Camacho je bil na prostosti samo teden dni. Med manifestacijami za razglasitev amnestije so ga spet zaprli. Malo pred ponovno aretacijo je takole komentiral politični položaj v Španiji:

— "Delavske komisije" še niso izrekle svojega stališča. Moje osebno mnenje pa je, da se nadaljuje stara pot. Frankizem se skuša ohraniti tudi po Francovi smrti. Sprejeti sklepi slabšajo položaj delavskega razreda, namesto da bi ga izboljšali. Odluk o zamrzitvi plač v resnici pelje k zmanjšanju kupne moči.

Kupna moč se zmanjšuje tudi zaradi brezposelnosti in zmanjšanja nadurnega dela. (Računa se, da je v Španiji več kot 800.000 brezposelnih.)

Zahtevamo amnestijo za vse politične zapornike kot prvi korak na poti, kjer bi se morali srečati v "zgodovinski Španiji".

Treba je obnoviti demokratične svoboščine in nehati preganjati demokratične delavske aktiviste.

Ko bodo svoboščine obnovljene, bo ljudstvo moralo dobiti možnost, da se z volitvami odloči glede institucij. Če se bo odločilo za monarhijo, bomo sprejeli njegovo odločitev.

V novem obdobju morajo nastati nove institucije. Španija mora stopiti v ustavno obdobje. Tudi na sindikalnem področju".

IZ TRŽAŠKE KRONIKE

Elo Pertot

Dne 30. januarja je podlegel hudi boleznini tovariš Elo Pertot iz Barkovelj.

Tovariš Elo se je že mlad pridružil komunističnemu gibanju in se vključil najprej v mladinsko in nato v partijsko organizacijo (1929). Aktivno je sodeloval v boju proti fašizmu. Imel je tesne stike s tovarišem Marijem Matjašičem - Milanom. Ko je fašistična policija (1931) odkrila partijsko organizacijo v Barkovljah, je tudi njega skupaj z drugimi, aretirala. (Tedaj so bili aretirani njegov svak Bruno Stocca, Roman Sferca, Marij Vodopivec in Marij Matjašič.) Tudi tovariš Elo je bil mučen in obsojen na več let ječe.

V dneh poslednjega obračuna z naci-fašizmom in zmagovitega pohoda partizanske vojske in odporniškega gibanja je tovariš Elo vodil skupino upornikov na področju Barkovelj, Grete in Rojana, po končani vojni pa je aktivno deloval v političnih akcijah v vseh akcijah naše partije.

Njegov globok internacionalistični čut in nenehno zavzemanje za to, da se tukajšnje prebivalstvo, neglede na narodno pripadnost, kolikor mogoče trdneje poveže v enoten blok, sta bila v zgled, zlasti mlajšim tovarišem. Njegova jasna, odločna, kratka beseda je marsikdaj veljala več kot dolgovezni govori ali spisi. Zavzemal se je za razširitev partijske organizacije, zlasti še med mlajšimi pokolenji.

Tovariša Elota bomo ohranili v trajnem spominu.

Potrjim svojcem, ženi, tovariši Vidi, sinu Mitku, čerki Majdi in ostalim sorodnikom izrekajo sekcija "Matjašič" iz Barkovelj, vodstvo tržaške federacije KPI ter uredništvi "Dela" in "Unita" najglolje sočustvanje.

Stalno prebivalstvu je v Trstu padlo za 1.363 enot

V dvanajstih mesecih se je število stalnih prebivalcev v Trstu zmanjšalo za 1.363 enot. Po podatkih, ki jih je objavil pokrajinski urad za statistiko, je glavno mesto naše dežele štel ob koncu preteklega novembra 270 tisoč 240 stalnih prebivalcev, medtem ko jih je bilo ob koncu novembra 1974 271 tisoč 603.

Prebivalstvo celotne pokrajine je v istem obdobju padlo za 910 enot in znaša zdaj 300 tisoč 920 prebivalcev.

Podatek potrjuje, da se nadaljuje postopno upadanje prebivalstva.

Ivan Cankar in slovensko delavsko gibanje

Prihodnjega 10. maja bo minilo sto let od dneva, ko se je rodil pisatelj Ivan Cankar. To obletnico bodo s Sloveniji in drugod, kjer živijo Slovenci, izredno slovesno proslavili. Proslave se bodo nadaljevale skozi vse leto.

Sklenili smo, da posredujemo našim bralcem vrsto sestavkov o vlogi, ki jo je imel Ivan Cankar pri osveščanju delavskih množic.

V današnji številki objavljamo odlomek iz razprave, ki jo je napisal Boris Zihel in je bila objavljena (leta 1956) v reviji Sodobna pota.

Ivan Cankar je bil nedvomno predvsem književnik, ne pa teoretik in filozof. In tak se je vključil v slovensko delavsko gibanje ter postal njegov najpomembnejši literarni predstavnik. V članku "Kako sem postal socialist" piše o svojem odnosu do znanstvene teorije tega gibanja, govoreč o vtisu, ki ga je nanj napravil socialno demokratični tisk: "Prav kmalu pa sem tudi občutil, kar sem še krepkeje občutil pozneje, ko sem bral znanstvene knjige o socializmu, da ne berem novega, tujega evangelija, temveč da sem bil vse to spoznanje že ob mukah in dvomih sam v sebi doživel; ter da sta mi znanost in zgodovina le dodobrega dokazali, kar mi je bilo povedalo življenje samo".

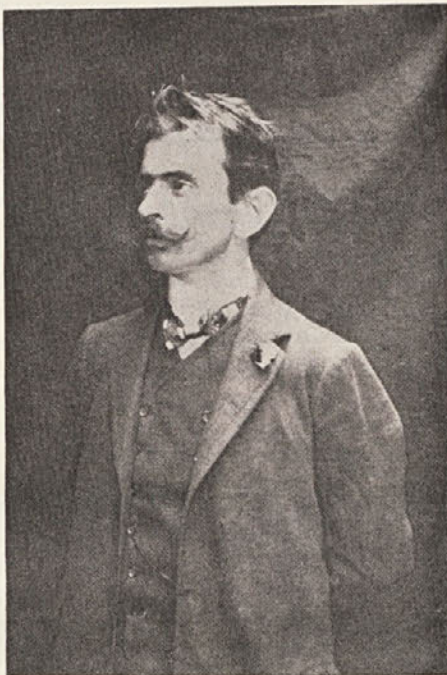
S tem je vse rečeno. Očitno je, da se je Cankar seznanjal z marksistično literaturo in da je glavne postavke marksizma o razrednem boju in o zgodovinski vlogi proletariata sprejemal ter jih tudi kot umetnik doživel. Teoretik pa, kakor rečeno, ni bil in tudi ni mislil postati. Vendar je nekaj nesporno: izmed vseh aktivnih pripadnikov slovenske socialne demokracije pred letom 1918 je Cankar najgloblje in najpriljubljenejši doumel naloge delavskega gibanja v majhni, nacionalno zatirani deželi, katere ljudstvu je v imperializmu nenehno pretila nevarnost denacionalizacije in celo fizičnega iztrebljenja. To dejstvo je najzgovorneje potrdila štiriletna osvobodilna vojna slovenskega naroda. Iz perspektive te vojne stoji Cankar pred nami v vsej svoji veličini.

Kot publicist je Cankar izprva sodeloval v centralnem organu slovenske socialne demokracije "Rdeči prapor", ki je leta 1898 pričel izhajati v Ljubljani, pozneje — ko v Ljubljani noben tiskar ni hotel več tiskati tega "prevratniškega" lista — pa se je moral preseliti v Trst, kjer je izhajal do leta 1911.

Razen v "Rdečem praporu" je Cankar sodeloval tudi v reviji "Naši zapiski", ki so jo leta 1902 ustanovili marksistično in masarykovsko usmerjeni intelektualci, in ki se je pred prvo svetovno vojno izpremenila v "socialistično revijo".

V teh dveh listih so natisnjene najmočnejše Cankarjeve politične satire in kritike ter objavljeni njegovi politični in kulturno-politični govori in predavanja.

Cankar — publicist si je predvsem postavil nalogo rakrinkati laž slovenske buržoazne in polfevdalne, posvetne in cerkvene reakcije o istovetnosti ljudskih interesov z njenimi interesi. Z nenavadno doslednostjo je zastopal misel, ki jo je Lenin izrazil z besedami: "V vsakem

Fotografija Ivana Cankarja iz leta 1905

sodobnem narodu sta dva naroda. V vsaki nacionalni kulturi sta dve nacionalni kulturi."

Antiteza "narod" (se pravi, kapitalistični eksploatatorji ljudstva, reakcionarni politični voditelji, višji uradniki in buržoazna inteligenca), ljudstvo (ljudske množice, eksploatirani delovni ljudje) — obeležuje vsa Cankarjeva politično-kritična in satirična dela. Z jedkim, žolčnim sarkazmom je žigosal razne "narodne" manifestacije, "narodne" praznike in "narodne" veselice, katerih namen je bilo uspavanje ljudskih množic, njihovo ohranitev pod idejnimi in političnim vplivom družbene reakcije, in ki so se navadno končale s tem, da se je "ljudstvo razšlo že zgodaj, ker je bilo trudno, narod pa je ostal pod mizo in je smrčal..."

Toda, prav tako kakor je Cankar neizprosno razkrinkaval lažnivo domoljubje in plitvo narodnjaštvo slovenskih liberalcev, takisto je ost svoje kritike in satire obračal tudi proti slovenskim klerikalcem, proti njihovem brezobzirnemu zlorabljanju kmetovih religioznih čustev.

V svojem "Dunajskem pismu", ki je bilo objavljeno v "Rdečem praporu", govori Cankar o tem, kako spretno znajo klerikalci manevrirati in se prilagajati vsaki situaciji, kako imajo v rezervi nekoliko garnitur, ki jih po potrebi tudi malce

rdeče pobarvajo in jih opremijo celo s skrajno "socialnimi" gesli.

Kot socialno demokratični kandidat na volitvah v avstrijski parlament je Cankar leta 1907 v enem izmed volilnih govorov opozoril na dejanske privilegije, ki jih imajo klerikalci v volilnem boju: v vsaki cerkvi imajo svojo agitacijsko pisarno, v vsaki vasi tri stalne zaupnike, dva kaplana in župnika. In postavlja vprašanje: kako je mogoče govoriti o politični enakopravnosti delavskega razreda, če ta niti zdaleč ne razpolaga s takimi materialnimi sredstvi propagande in agitacije?

Breznačelnost slovenskih reakcionarnih strank, njihovo prikrivanje in prekrojevanje programov v skladu z ozko razrednimi interesi, ki niti najmanj ne soupadajo z interesi širokih ljudskih množic; njihovo odvisnost od dunajske vlade in od drugih činiteljev politične konjunkturo; dejanska vsebina buržoaznih fraz o "svobodi" in "ljudskih interesih"; zlorabljanje najglobljih ljudskih čustev; izrabljanje najrazličnejših predsodkov in zaostalosti; komedijantstvo z vero in narodnostjo; trgovsko-kramarski odnos do umetnosti in do umetnikov — to so bile tarče Cankarjeve politične satire. S posebno silovitostjo je napadal poizkuse buržoazije, da bi slovensko ljudsko tvornost, književnost in vobče umetnost vzela v zakup, jih postavila v službo svojih ozko razrednih interesov, prav tako pa je razkrinkaval tiste laži-umetnike, ki so ji pri tem skušali ustreči, ponujajoč ji svojo vest in pero.

Nasproti slovenski socialni demokraciji, ki je bila skoraj povsod pod vplivom avstro-marksizma, je imel Cankar takisto kritičen odnos.

Socialno demokratični stranki se je pridružil zato, ker je bila najbližja njegovemu čustvovanju, edini politični predstavnik razreda, ki ga je Cankar imel za nosilca slovenske nacionalne bodočnosti in za uresničevalca najglobljih nacionalnih teženj ljudstva — osvobojenja in zedinjenja vseh Slovencev. V že omenjenem volilnem govoru je "narodnjaštvo" liberalne stranke označil kot internacionalizem denarne mošnje, "ljudskost" klerikalcev kot internacionalizem papeške tiare, socialno demokratični internacionalizem pa kot internacionalizem, utemeljen na svobodi in enakopravnosti ljudstev.

Ker je socialno demokratični internacionalizem tako poimoval, je Cankar v letih prve svetovne vojn 1914-1918 dokaj jasno zapazil velike pomanjkljivosti v politiki avstrijskih socialnih demokratov, zlasti pa v njihovem obravnavanju nacionalnega vprašanja. S kritičnimi pripombami na račun te politike je javno nastopil ob koncu vojne, v letu 1918, ko se je razvnela polemika med frankcijama "starih" in "mladih", na kateri se je v Sloveniji razcepila socialno demokratična stranka. →

Ivan Cankar

"Stari" — avstromarksistično krilo z Antonom Kristanom na čelu — so zanimali potrebo, da bi delavski razred sodeloval v občenarodnem gibanju proti Avstriji, poudarjajoč "razredno" in "anacionalno" obeležje socialne demokracije. Dejansko je to pomenilo prepustiti buržoaziji vodilne položaje v tem gibanju, capljati na repu slovenske buržoazije, ki je vse do zadnjih dni vojne prisegala zvestobo avstro-ogrski državi in habsburški dinastiji.

"Mladi" — krilo drobnoburžoazne inteligence v socialno demokratični stranki z Albinom Prepeluhom na čelu — so zastopali stališče, da proletariat mora sodelovati v protiavrstrijem gibanju, vendar so praktično, pa tudi teoretično zanikavali njegovo hegemonijo ter se zavzemali za njegovo utopitev v politični stihiji prevratnih dni leta 1918. "Mladi" so bili prav tako mnenja, da je slovenski narod dejansko narod brez lastne veleburžoazije, narod drobne buržoazije, pravzaprav narod kmetov in delavcev, skratka, da je kot narod istoveten z delovnim ljudstvom. Zategadelj v tem narodu ni globljih razrednih protislovnosti, ki bi izključevale njegovo trajno politično zedinjenje slovenske "samostojne kmečke stranke", je to logično izhajalo iz tega njihovega stališča.

Medtem ko so v vrhovih socialno demokratične stranke, uradno "stare" vodstvo in "mlada" strankina inteligenca, diskutirali o taktiki slovenske socialne demokracije na predvečer zloma Avstro-Ogrske, so se delavske in kmečke množice, ki so jih navdihnile vesti o zmagi Oktobrske socialistične revolucije v Rusiji, zmerom bolj zavzemale za ruski izhod iz imperialistične vojne. Njihove težnje so bile vsekakor usmerjene tudi k nacionalnemu osvobojenju. Iz tega razpoloženja množic so rasli prvi kadri kasnejše komunistične partije na Slovenskem.

V zadnjem predavanju, s katerim je aprila 1918 nastopil pred tržaškimi delavci in ki je bilo pod naslovom "Očiščenje in pomlajenje" objavljeno v socialno demokratičnem listu "Naprej", je Cankar ostro napadel uradno avstromarksistično politično linijo slovenske socialne demokracije. Očital ji je dogmatizem, ekonomizem, zanemarjanje kmečkega vprašanja ter slehernega dela za vzpostavitev in utrjevanje politične zveze med delavskim razredom in delovnimi kmeti, zabujenost v preživele organizacijske in miselne oblike: "Socialna demokracija na Slovenskem je tudi po slabotnih začetkih svoje politične organizacije ostala, kar je bila: zveza strokovnih organizacij in v idejnih načelih nekakšna verska sekta. Stranka ni videla naroda in narod ni videl stranke. Na čisto osamljenih, daleč ločenih krajih slovenske domovine so se v svoje organizacije zbirali industrijski delavci, ki so se brigali za svojo pravično krušno stvar in se niso zanimali za prav nič drugega".

V istem predavanju je Cankar nastopil proti šablonam v strategiji in taktiki avstrijske socialne demokracije ter zahteval konkretnost v uporabljanju socialističnih načel.

Kongres komunistov občine Dolina

V soboto, 24. januarja je bil v dvorani prosvetnega društva Slavec v Ricmanjih redni letni kongres komunistov dolinske občine. Poleg članov partije so se tega kongresa udeležili tudi številni prijatelji in gosti, med katerimi so bili tudi odposlanci dolinske sekcije socialistične stranke in predstavniki občinskih konferenc Zveze komunistov Slovenije iz Sežane in Kočevja. Sekcija Slovenska skupnosti za dolinsko občino je poslala kongresu pozdravno pismo. Vodstvo tržaške federacije KPI je zastopal sekretar Giorgio Rossetti.

Kongres je bil skrbno pripravljen. Tako iz poročil članov dosedanjega vodstva, ki so prikazala objektivno sliko obstoječega položaja v dolinski občini in se dotaknila tudi vprašanj, ki spadajo v širši okvir, kakor tudi iz zanimive in plodne razprave, ki je dopolnila mozaik aktualnih vprašanj se je odražalo hoteje po nadaljnjem zavze-manju v boju za reševanje perečih vprašanj

politično-družbenega in gospodarskega značaja ter nenehne skrbi za krepitev protifašistične enotnosti. V ospredju poročil in razprave je bila skrb za vprašanja kot so: pravice Slovencev, raba slovenskega jezika v izvoljenih organih dežele Furlanije-Julijske krajine, šolstvo in kultura na splošno in šport, gospodarstvo in kmetijstvo. Prav tako se je držala tudi skrb za nadaljnjo krepitev partije in množičnih demokratičnih organizacij in za širjenje komunističnega tiska, posebno teže pa so imela vprašanja, ki so v zvezi z delovnjem občinske uprave, z njeno decentralizacijo in tesno povezanostjo z občani.

PRISPEVKI

Tov. Marija in Vitale Vatovac sta pred kratkim slavila 50-letnico poroke. Ob tej priložnosti je sekcija KPI Tomažič iz Trsta prispevala 2.500 lir za DELO.

Premilil je tov. Elo Pertot iz Barkovelj. V počastitev njegovega spomina so prispevali:

Za Delo: Justa in Rudi Blažič 5.000 lir; za komunistični tisk: Jekla in Milka Gerbec 5.000 lir, Renata in Quirico Zini 10.000 lir.

V počastitev spomina Josip Krala iz Domja, ob drugi obletnici njegove smrti, darujejo žena, sin in hči 10.000 lir za sklad DELA.

V počastitev spomina pokojne mame tovariše Karla Šiškoviča - Mitka daruje Stojan Spetič 5000 lir v tiskovni sklad "Dela".

Ob vpisu naročnine so za sklad DELA prispevali:

Srečko Grgič, Sv. Ivan, 2.000 lir, Ivo Pertot, Nabrežina kamnolomi, 2.500 lir, Rudi Abram, Nabrežina, 1.000 lir in Milko Gabrovec, Nabrežina, 500 lir.

Ob 70-letnici tov. Mile Ivančič sta družini Kodrič in Šiškovič iz Trsta prispevali 5.000 lir za komunistični tisk.

Vsem darovalcem se iskreno zahvaljujemo.

Zlata poroka

Tovariša Marija in Vitale Vatovac sta slavila 50-letnico poroke.

Gre za slavlje dveh tovarišev, ki ne le delita že petdeset let lepe in težke življenjske trenutke, temveč ki se že petdeset let skupno bojujeta v vrstah antifašističnega in delavskega gibanja.

Tovariš Vitale je stopil v vrste KPI že leta 1923, tovarišica Marija pa leta 1933 v Franciji, kamor sta se morala umakniti pod silo fašističnega terorja. Skupaj sta torej preživela težke razmere političnih emigrantov ob strani tolikih vidnih voiteljev in članov partije, skupaj sta se udeležila tudi boja proti nacifašizmu, in sicer v Normandiji.

V naše kraje sta se vrnila leta 1946 ter se z navdušenjem in požrtvovalnostjo lotila dela v vrstah komunistične partije.

Tovarišema Mariji in Vitalu čestita tržaška federacija KPI in jima želi vse najboljše. Čestitkam se pridružujeta uredništvi "Dela" in "Unita".

J.G.

SPOROČILO UREDNIŠTVA

Zaradi okvare tiskarskega stroja smo morali, potem, ko je bila redakcija že završena, načrt spremeniti zato da smo pravočasno objavili vsaj tisto gradivo, ki je bilo že prej pripravljeno za tisk. Zato je poleg stalne rubrike o krajevnih upravah izpadlo tudi več drugih vestí. Prosimo za razumevanje.

Ob tej priliki obveščamo, da bomo v prihodnji številki, med drugim, obširneje poročali o kongresu komunistov iz dolinske občine.

DELO - glasilo KPI
za slovensko narodno manjšino
Direktor ALBIN ŠKERK

Odgovorni urednik
ANTON MIRKO KAPELJ

Uredništvo in uprava:
Trst - Ulica Capitolina, 3
telef. 764-872, 744-047

Dopisništvo v Gorici: Ulica Locchi, 2
telef. 24-36

Poštni tekoči račun 11/7000

Letna naročnina 2.500 lir

Tisk: Tipoffset Riva

Trst, Ulica Torrebianca 12